

"ויאמר א-לוהים: נעשה אדם בצלמנו כדמותנו"

עומק מעשה הקב"ה למלאכים שקיטרגו על בריאת האדם:

"הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם"

אשר נשמה באפו ה' א-לוהי ישראל מלך". תפקיד קדוש זה להמליך את הבורא יתברך שמו על העולם, צריך שישים בצד את כל הדאגות על ההצטרפויות הפרטיות שלנו.

ובכן האין זה פלאי פלאים - מכל הבריאה כולה הכוללת עולמות רוחניים, אשר בהם נמצאים מלאכים שרפים חיות ואופני הקודש, העובדים את ה' באהבה וביראה ברדת ובזיע, עד שמהזיעה שלהם נעשה נהר דינור, לא נבחרו להמליך את הקב"ה כביכול, רק דווקא אנו בני אדם קרוצי חומר, עפר ואפר, אשר ימיהם כצל עובר, כחלום יעוף וכאבק פורח, היום כאן ומחר בקבר!

כדי להבין עומק עניין המלכתו של הקב"ה עלינו, הבה נתבונן בכמה הקדמות יקרות מדברי חז"ל ורבותינו הקדושים זת"ע אשר יאירו לפנינו את הדרך אשר נלך בה בעזרת ה' יתברך.

[ב]

"ויאמר א-לוהים:

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו"

נקדים להתבונן בבריאת האדם שנברא בראש השנה, וכמבואר בר"ן (ר"ה יא.) בשם ה"פרקי דרבי אליעזר" שהעולם נברא בכ"ה באלול, וביום השישי לבריאה שהוא ראש השנה - א' בתשרי ברא הקב"ה את האדם, ואז ביום זה: **"ויאמר א-לוהים: נעשה אדם בצלמנו כדמותנו"** (בראשית א', כ"ה).

חז"ל (ב"ר ח', ח') עמלו ליישב מאמר הקב"ה: **"נעשה אדם"** בלשון רבים, הלא הקב"ה הוא אחד יחיד ומיוחד אפס זולתו ואין בלתו, ואם כן היה לו לומר: **"אעשה אדם"** בלשון יחיד ולא **"נעשה"** בלשון רבים. וכפי שמגלים לנו הרי שמה רבינו עצמו כבר התפלא על כך:

[א]

העבודה הנפלאה בראש השנה:

למלא רצון הקב"ה שמבקש מאתנו:

קרוצי חומר, המליכוני עליכם!

בצעדים מהירים מלאי פחד ורעדה הגענו ל"ראש השנה" - לאותם הימים הנוראים המכניסים רתת וזיע בלב כל יהודי, בזוכרנו שבימים אלה **"כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון"**, ואיך אפשר שלא לפחד כשאנו יודעים, כי **"בראש השנה יכתבון וביום צום כפור יחתמון ... מי יחיה ומי ימות, מי בקיצו ומי לא בקיצו ..."**. אומנם בעוד שהפחד והיראה מאימת יום הדין, הוא דבר משותף לכל הבריאה כולה, עד שאפילו המלאכים מתמלאים פחד ורעדה מיום הדין, וכמו שאנו אומרים בנוסח "ונתנה תוקף": **"ובשופר גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע, ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון, ויאמרו הנה יום הדין בא לפקוד על צבא מרום בדין"**, הרי שלנו כלל ישראל היה תפקיד יותר רם ונכבד בימים הנוראים הללו, והוא החובה להמליך כביכול את הקב"ה עלינו ועל כל העולם.

כמאמר חז"ל (ר"ה לד.): **"אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכויות זיכרונות ושופרות - מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זיכרונות כדי שיבוא לפני זיכרוכם לטובה, ובמה? בשופר!"**. ואכן אם נעיין בתפילת העמידה בראש השנה, נראה שכמעט שלא נזכר שום תפילה על עצמנו, ורק כבדרך אגב אנו מזכירים ארבעה משפטים על עצמנו: **"זוכרנו לחיים ... מי כמוך אב הרחמן ... וכתוב לחיים ... בספר חיים ברכה ושלו"**. חוץ מזה כל התפילה מבוססת על התגלות כבוד מלכות שמיים: **"מלך על כל העולם כולו בכבודך ... וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל**

”בשעה שהיה משה כותב את התורה, היה כותב מעשה כל יום ויום, כיון שהגיע לפסוק הזה שנאמר: ’ויאמר א-לוהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו’ (שם), אמר לפניו: ריבון העולם, מה אתה נותן פתחון פה למינים, אתמהא.

אמר לו [הקב”ה למשה], כתוב והרוצה לטעות יטעה. אמר לו הקב”ה: משה האדם הזה שבראתי, לא גדולים וקטנים אני מעמיד ממנו, שאם יבוא הגדול ליטול רשות מן הקטן ממנו, והוא אומר: מה אני צריך ליטול רשות מן הקטן ממנו, והן אומרים לו: למד מבוראך שהוא ברא את העליונים ואת התחתונים, כיון שבא לבראות את האדם נמלך במלאכי השרת”.

וזהו שפירש רש”י כאן בלשונו:

”נעשה אדם. ענוותנותו של הקב”ה למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהן ... ’נעשה אדם’, אף-על-פי שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום לאפיקורסים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומידת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן, ואם כתב אעשה אדם, לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו, ותשובתו כתב בצדו, ויברא את האדם, ולא כתב ויבראו”.

[ג]

”הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם”

לפי האמור ראוי להתבונן על מאמר פלאי מאד שמצינו בעניין זה (סנהדרין לח):

”אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שביקש הקב”ה לבראות את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם: רצונכם נעשה אדם בצלמנו, אמרו לפניו: ריבוננו של עולם מה מעשיו, אמר להן: כך וכך מעשיו, אמרו לפניו: ריבוננו של עולם (תהלים ח, ה): ’מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו’, הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם”.

כאשר נתבונן במאמר זה נראה שיש בו פליאות עצומות שמצוה ליישבן:

א. מה פשעם ומה חטאתם של מלאכי השרת ששרפם הקב”ה, הלא המלאכים מצד עצמם לא העיזו לפנות למלך מלכי המלכים הקב”ה, ליעץ לו אם ראוי לברוא את האדם או לא, אלא הקב”ה כביכול פנה אליהם ושאל בעצתם: ”רצונכם נעשה אדם בצלמנו”, ועל כך השיבו כפי הבנתם: ”ריבוננו של עולם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו”, מדוע אם כן הענישם הקב”ה בעונש קשה כל כך: ”הושיט הקב”ה אצבעו קטנה ביניהן ושרפם”.

ב. כבר הבאנו פירוש רש”י בשם חז”ל, כי הקב”ה בחר לומר ”נעשה אדם” בלשון רבים, כדי ללמדנו מידת ענוה: ”שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן”, כמו שנמלך הקב”ה עם המלאכים לפני שברא את האדם.

אומנם יש לתמוה הפלא ופלא, הלא כפי המבואר העניש הקב”ה את המלאכים, שלא הסכימו בבריאת האדם על-ידי ש”הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם”, ואם כן איך אפשר ללמוד מכאן מידת ענוה, שהגדול צריך ליטול רשות מן הקטן, וכי יעלה על הדעת שהמתייעץ עם הקטן ממנו, וכשהלה מביע את דעתו שלא כרצון השואל, שופך עליו קיתון של רותחין, ועוד עניו יקרא!?

ג. הלא ידוע שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף, ואם כן ברור כי מה שאמרו: ”הושיט הקב”ה אצבעו קטנה ביניהן ושרפם”, הוא בדרך רמז ומשל, לפי זה עלינו להתבונן מה הנמשל בזה?

[ד]

הקב”ה מתגלה בתואר מלך רק כשמקבלים מלכותו ברצון

והאיר ה’ את עינינו (לפי מיעוט ערכינו וכפי מה שקיבלנו מכמה מרבותינו וביניהם מו”ר הגאון הגדול רבי משה שפירא שליט”א ובפרט ממו”ר הגה”ח רבי פנחס פרידמן שליט”א) לבאר דברי חכמים וחידותם, שטמנו כאן רמז עמוק על תכלית בריאת האדם. נקדים כלל גדול שמבואר רבות בחז”ל וספה”ק בעניין תכלית הבריאה שנבראה לגילוי מידת מלכותו יתברך.

א-להותו ולהיות דיין ומושל עליהם, 'לתת לאיש כדרכו וכפרי מעלליו' (ירמיה ל"ב, י"ט).

עוד דרשו רז"ל (ב"ר א', א' והובאו דבריהם ברש"י כאן): 'בראשית' - בשביל התורה שנקראת ראשית, שנאמר (משלי ח', כ"ב): 'ה' קנני ראשית דרכו', ברא הקב"ה את העולם, ועיקר כל זה כדי שתתגלה מלכותו בעולם, ויכיר ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' א-לוהי ישראל מלך ומלכו בכל משלה. והנה זה רמוז בתיבת התורה עצמה, כי הנה 'הוי"ה מלך הוי"ה מלך הוי"ה ימלך לעולם ועד' (=614) עם הכולל [ויעוד 1] וצ"ע שלכאורה יש להוסיף ב' כוללים (ויעוד 2) גימטריא התורה (=616), להודיע, כי עיקר בריאת העולם ונתינת התורה הוא כדי להכירו בני ישראל, וידעו כי הקב"ה, הוא היה מלך והוא הווה מלך והוא יהיה ימלוך לעולם ועד, אין עוד מלבדו, ויתחזקו ליראה ולאהבה אותו ולעובדו בלבב שלם.

עוד, **בראשית ברא** (=1116) עם ב' כוללים (ויעוד 2) גימטריא **'שמע ישראל ה' א-לוהינו ה' אחד'** (=1118). להורות דעיקר הבריאה היא על בני ישראל, כדי שידעו ויכירו שהשם הוא א-לוהינו והוא אחד ומיוחד, וחייבים לאהבה וליראה אותו ולייחדו בייחוד שלם". עכדה"ק.

וכך כתב הגה"ק בעל ה"תניא" זת"ע (ב"שער היחוד והאמונה" פ"ז): "הנה הוא ידוע לכל, כי תכלית בריאת העולם, הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך, דאין מלך בלא עם". כלומר תכלית הבריאה היא שיקרא הקב"ה בתואר מלך, והיות שאין מלך בלא עם, נמצא כי רק על-ידי ישראל המקבלים עליהם עול מלכותו, נעשה הקב"ה כביכול מלך בפועל על כל העולם.

וכבר כתב כן הרבינו בחיי (פרי וישב ל"ח, ל'): "אנו אומרים בראש השנה ... המלך הקדוש והמלך המשפט, לפי שהיום ההוא הוא תחילת מעשיו, שאין מלך בלא עם".

אולם המקור הראשון ליסוד זה הוא מ"פרקי דרבי אליעזר" (פ"ג): "עד שלא נברא העולם היה הקב"ה ושמו הגדול בלבד, ועלה במחשבה לברוא את העולם ... מיז נתייעץ הקב"ה בתורה ששמה תושייה לברוא את העולם, השיבה לו

בתפילת "יוצר" נאמר: "טוב יצר כבוד לשמו". ובמשנה (אבות ו', י"ב) לימדונו חז"ל: ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו, שנאמר (ישעיה מ"ג, ז'): 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, ואומר (שמות ט"ו, י"ח): 'ה' ימלוך לעולם ועד"'

ומצינו עוד שפירושה של מלכות הוא כבוד, וכפי שאמרו חז"ל (ברכות נח.): "הרואה מלכי ישראל - אומר: ברוך שחלק מכבודו ליראיו, מלכי עובדי כוכבים - אומר: ברוך שנתן מכבודו לבריותיו [לבשר ודם]". כי ראיית המלך היינו ראיית כבודו.

נמצא שכוונת חז"ל באומרים (אבות שם): "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו", היינו למלכותו.

כעת הבה נראה דבריו הנפלאים של הגה"ק רבי יעקב אביחצירא זת"ע (ב"מחשוף הלבן" פ"ר בראשית בראש הספר) על הפסוק: **'בראשית ברא א-לוהים את השמיים ואת הארץ**. אפשר לרמוז 'בראשית ברא' גימטריא **כתר מלכות** (=1116). להורות בא, דעיקר בריאת העולם הוא כדי להיות הקב"ה ישתבח שמו מלך על כל ברואיו, ולתת לכל אחד ואחד כדרכו וכפרי מעלליו (ע"פ ירמיה ל"ב, י"ט), דבלא ברואים על מי יקרא הקב"ה מלך חנון ורחום ושופט וכיוצא, וכמו שמבואר בדברי רבינו האריז"ל, ואפשר שזה רמוז בנוסח הברכות, שכל ברכה אנו אומרים בה: 'מלך העולם', כלומר, במה ניכרת מלכותו? הוא במה שברא העולם! ולזה בא הרמוז בתחילת תורתנו הקדושה: **'בראשית ברא'** גימטריא **כתר מלכות**. כלומר דעיקר הבריאה הוא כדי להיקרא הקב"ה מלך על ברואיו, בשביל זה ברא הקב"ה את השמיים ואת הארץ.

עוד, **בראשית** (=913) עם **אותיות אמצעיות** (היינו: בית, ריש, אלף, שין, יוד, תיו = 76), **המילוי עולה בין הכל** תשע מאות ותשעה ושמונים (=989) עם הכולל (ויעוד 1), עולה גימטריא **מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא** (=990), לרמוז - כאמור - דעיקר הבריאה הוא כדי להיקרא מלך מלכי המלכים, ומזה הטעם לא נזכר בתחילת הבריאה, [אלא] רק שם א-לוהים, להורות בא שעיקר בריאת העולם הוא כדי לקבל הברואים

ואמרה: ריבון העולמים, אם אין צבא ואין מחנה למלך על מה הוא מולך, ואם אין עם מקלסין למלך איזה הוא כבודו של מלך, שמע אדון העולם וערב לו. אמרה תורה: בי נתייעץ הקב"ה לברוא את העולם שנאמר (משלי ח', י"ד): 'לי עצה ותושייה' ... מכאן אמרו חכמים: כל מלכות שאין לה יועצים אין מלכותה מלכות".

והנה בעניין משמעות תואר מלך מצינו שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, הלא הם הגה"ק מווילנא זת"ע (ב"קול אליהו" פ"י וישב ד"ה בפסוק ויאמרו) והגה"ק מבארדיטשוב זת"ע (ב"קדושת לוי" פ"י בשלח ד"ה ה' ימלוד), שמפרשים שילוב הפסוקים שאומרים כל יום בסוף שירת הים: "כי לה' המלוכה ומושל בגויים, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והייתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". כי ההבדל בין תואר מלך לבין תואר מושל הוא בכך, שהתואר מלך יוצדק רק כשהעם קיבלו אותו למלוך עליהם מצד בחירתם ורצונם הטוב, ואילו התואר מושל יוצדק כשהעם סירבו לקבלו כמלך, אלא שהמושל כפה עליהם בכח לקבל ממשלתו כנגד רצונם.

וזהו פירוש הפסוקים: "כי לה' המלוכה", על ישראל הקב"ה מלך, בהיותם מקבלים עול מלכותו ברצון, אולם "ומושל בגויים", על הגויים הקב"ה מושל ולא מלך, כיון שמלכות שמיים נכפתה עליהם בכח בניגוד לרצונם, אבל לעתיד לבוא "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו", כי אז "והייתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ", שכל יושבי תבל יכירו וידעו בגדולת ה' ובהדר קדושתו, ויקבלו כולם את עול מלכותו ברצון. עכדה"ק.

[ה]

"ומלכותו בכל משלה" -

אפילו בקליפות וסטרא אחרא

נמצינו למדים מזה יסוד גדול, שתכלית הבריאה היא שיקבלו ישראל עול מלכות שמיים מצד בחירתם ורצונם הטוב, שאז נקרא הקב"ה בתואר מלך, אבל אם אינם מקבלים עליהם מלכותו ברצון אלא

בכפייה, כי אז אין הקב"ה נקרא כביכול בתואר מלך אלא בתואר מושל, והרי תכלית הבריאה היא שיקרא הקב"ה דווקא בתואר מלך. וזהו שתיקנו חז"ל בתפילת ערבית: "ומלכותו ברצון קיבלו עליהם", כי אכן מידת מלכות שמיים היא רק כשאנו מקבלים מלכותו ברצון ללא כפייה.

ויש להעיר בזה ממקרא שכתוב (תהלים ק"ג, י"ט): "ה' בשמיים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה". וקשה שמתחיל בלשון "ומלכותו" שהוא מרצון, וסיים בלשון "משלה" שהוא בכפייה. ונראה ליישב בהקדם מאמר התיקוני זה"ק (תיקון ס"ט קט"ב) על פסוק זה: "ואפילו בכל קליפין דסיטרא אחרא אתלבשת, לקיימא בה ומלכותו בכל משלה". פירוש, השכינה הקדושה מתלבשת אפילו בכל קליפות וסיטרא אחרא, לקיים מה שנאמר: "ומלכותו בכל משלה". וצריך ביאור היכן נרמז כאן שהשכינה מתלבשת אפילו בקליפות וסיטרא אחרא.

ויש לומר שהיה קשה לו על לשון הכתוב: "ומלכותו בכל משלה", מתחיל בלשון "ומלכותו" שהיא מרצון וסיים בלשון "משלה" שהיא בכפייה, לכן מפרש התיקוני זה"ק שכוונת המשורר הא-לוהי לומר: "ומלכותו", מה שהקב"ה מולך על כל ישראל מרצונם הטוב, "בכל משלה", הוא מושל בכפייה על הקליפות והסיטרא אחרא, על-ידי שהשכינה מתלבשת בהם לכפות עליהם את ממשלת הקב"ה, שלא יוכלו להזיק ולעשות ככל העולה על רוחם.

[ו]

"חי ... ה', אם לא ... ובחימה שפוכה

אמלוך עליכם"

אומנם יש לתמוה, שהרי הדברים סותרים מקרא מפורש בדברי הנביא (יחזקאל כ', ל"ב - ל"ג):

"והעולה על רוחכם היו לא תהיה, אשר אתם אומרים נהיה כגויים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן, חי אני נאום ה' א-לוהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם".

הרי מפורש שלשון מלוכה שייך אפילו ביד חזקה ובחימה שפוכה, ואיך זה מתאים עם דברי

הגר"א וה"קדושת לוי" שבחינת מלוכה היא רק ברצון ולא בכפייה.

ונראה ליישב על-פי מה שכתב הרמב"ם (בהל' גירושין פ"ב, ה"כ), לבאר מה ששינונו בגמרא (יבמות קו.), כי כשבית דין רואה לנכון שהבעל צריך לתת גט כריתות לאשתו, והוא מסרב: **"כופין אותו עד שיאמר רוצה אני"**. מתמה על כך הרמב"ם, הלא למעשה הבעל עדיין עומד בסירובו לגרש, ומה שאומר **"רוצה אני"** הוא רק משום שאנסוהו לומר כן, ואם כן איזו תועלת יש במה שכופין אותו לומר **"רוצה אני"**. ומבאר עניין זה בלשונו הצח:

"שאין אומרים אנוס, אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה, כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גירש לרצונו".

הביאור בזה, שאיש ישראל שיש לו חלק א-לוה ממעל כמאמר הכתוב (דברים ל"ב, ט'): **"כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו"**. הנה מצד טבעו ומהותו משתוקק לעשות רצון קונו, אלא שלפעמים יצרו תקפו ומונע ממנו למלאות רצון ה'. וזהו שהמליצו חז"ל בשבחם של ישראל (ברכות יז.): **"ריבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב שאור שבעיסה ושיעבוד מלכויות"**. אבל כאשר כופין אותו לקיים מצות בוראו, והוא מביע את הסכמתו בפיו באומרו: **"רוצה אני"**, כי אז מתגלה רצונו האמיתי שטמון בפנימיות ליבו לקיים מצות ה', והרי זה בבחינת (פסחים נ:): **"מתוך שלא לשמה בא לשמה"**.

הנה כי כן מבואר היטב מאמר הקב"ה לישראל: **"ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם"**. רצה הקב"ה לגלות להם בזה, שמרידתם הגדולה במלכות שמיים באומרים: **"נהיה**

כגויים כמשפחות הארצות", איננה אלא מן השפה ולחוץ, כי לאמיתו של דבר בתוך תוכם בפנימיות ליבם הם משתוקקים להיות דבוקים בה', אלא שבחימוניות יצרם תקפם להתרחק מה'. לכן כדי לסייעם להתגבר על יצרם אומר הקב"ה: **"ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה"**, כלומר אפילו כאשר אכפה עליכם לקיים רצוני, הנה גם אז **"אמלוך עליכם"** מרצונכם הטוב בבחינת מלך ולא בבחינת מושל בכפייה, כי כן דרכם של ישראל שאפילו כשלמראית עין נדמה שהם מקיימים מצוות ה' רק בכפייה, אבל לאמיתו של דבר על-ידי הכפייה מתגלה הרצון האמיתי שטמון בפנימיות ליבם למלאות רצון ה' בלבב שלם.

כאשר נתבונן עוד, נראה שלפי האמור מתקשר היטב המשך דברי ה' שאומר לישראל: **"והעולה על רוחכם היו לא תהיה, אשר אתם אומרים נהיה כגויים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן, חי אני נאום ה' א-לוהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם"**. כי מה שאמרו ישראל שבאותו דור: **"נהיה כגויים"**, הוא משום שטעו לחשוב שהם עם ככל הגויים, ואם כן יכולים הם לעזוב חס ושלוש דת ישראל ולהיות ככל הגויים. לכן כדי להוכיחם שטעו בזה, אמר להם הקב"ה: **"חי אני נאום ה' א-לוהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה"**, גם אם אכפה עליכם את רצוני ביד חזקה ובחימה שפוכה, בכל זאת **"אמלוך עליכם"** שתקבלו מלכותי מרצון, כי מצד הנשמה הפנימית רצונכם האמיתי לעשות רצוני.

הרי לכם הוכחה ברורה שאינכם מסוגלים להיות ככל הגויים, כי אצל הגויים שאין להם חלק א-לוה ממעל בפנימיותם, אינני בבחינת מלך כשאני כופה עליהם את רצוני כי אם בבחינת מושל, וכמו שביאר ה"ישמח משה" (פר' במדבר ד"ה והי"ל בזה), ליישב קושיית אומות העולם לעתיד לבוא (ע"ז ב:), מדוע לא כפה הקב"ה עליהם הר כגיגית שיקבלו את התורה כפי שכפה על ישראל? כי לגבי ישראל שיש בפנימיותם חלק א-לוה ממעל, יש תועלת בכפייה לעורר הרצון הפנימי שבלב, אבל גויים שאין להם חלק א-לוה ממעל אין שום תועלת בכפייה, ולכן מה

שאמרתם: "נהיה כגויים כמשפחות הארצות" היו לא תהיה, כי "ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם".

[ז]

מלאכים שאין להם בחירה אינם מסוגלים להמליך את הקב"ה

על-פי האמור יאיר לנו להבין עומק העניין שבחר הקב"ה לתת את התורה לישראל ולא למלאכים, ומצינו על כך מאמר נפלא בגמרא (שבת פח):

"בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, מה לילוד אישה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא! אמרו לפניו: חמדה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו' (תהלים ח', ה'), 'ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמיים' (שם, שם ב').

אמר לו הקב"ה למשה: החזר להן תשובה. אמר לפניו: ריבוננו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. אמר לו: אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה ... אמר לפניו: ריבוננו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה? ... לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב. קנאה יש ביניכם!! יצר-הרע יש ביניכם!! מיד הודו לו להקב"ה".

וצריך להבין, הלא המלאכים באו בטענה חזקה, שאין ראוי לתת התורה לבני אדם, בהיותם קרוצי חומר שיש להם יצר-הרע ועלולים לחטוא, ולכן ראוי יותר לתת התורה למלאכי מעלה שאין להם יצר-הרע, ואיך נהפכה הקערה על-פיה, שמשא רבינו ניצח את המלאכים דווקא בטענה זו עצמה: "יצר-הרע יש ביניכם!!". אך לפי האמור יש לבאר עניין זה בטוב טעם ודעת, שהרי כבר למדנו שתכלית הבריאה היא שיקרא הקב"ה בתואר מלך, על-ידי שהנבראים יקבלו עליהם מלכותו ברצון בבחינת: "ומלכותו ברצון קיבלו עליהם".

והנה כאשר נתבונן נראה, שמלאכים ושרפים אינם מסוגלים להמליך את הקב"ה

בשלימות בתואר מלך, שהרי מכיון שאין להם יצר-הרע אין להם בחירה כלל לבחור ברע, וזהו שתיקנו חז"ל בתפילת שחרית (ברכת יוצר אור): "כולם אהובים, כולם ברויים, כולם גיבורים, כולם קדושים, וכולם עושים באימה וביראה רצון קוניהם".

לפי האמור יתבאר עומק דברי חז"ל כמין חומר, שהנה תכלית בריאת המלאכים היא כדי לשמש את האדם, כי לכך הם נקראים "מלאכים" שפירושו שליחים, על שהם נשלחים לעולם-הזה בשליחויות שונות בקשר לאדם בעולם-הזה, ולכן כשברא הקב"ה את המלאכים אשר תפקידם לשמש את האדם, שאל אותם אם לברוא את האדם, וכשחקרו על מעשי בני אדם ונתוודע להם שיש לו יצר הרע ועלול הוא לחטוא, אמרו: ריבוננו של עולם, "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו", הלא יותר טוב שיהיו לך רק מלאכים העושים באימה וביראה רצון קונם!

[ח]

"בצלמנו כדמותנו" -

מכל הבריאה רק אדם יש לו בחירה כה'

בא וראה מה שמפרש הספורנו (כאן) הפסוק: "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", שהקב"ה אמר כן לפמליא של מעלה, שברצונו לברוא אדם שיהיו לו קצת תכונות כמלאכי מעלה שהם פועלים בידיעה ובהכרה, ובקצת תכונות ידמו כביכול לה' שפועל בדרך בחירה, אבל מלאכי מעלה אין להם בחירה, וכלשונו הצח:

"כדמותנו בעניין המעשיות, שידמה בם קצת לפמליא של מעלה בצד מה שהם פועלים בידיעה ובהכרה, אומנם פעולתם היא בלתי בחירית ובזה לא ידמה להם האדם, ובקצת ידמה האדם לא-ל יתברך הפועל בבחירה. אומנם בחירת הא-ל יתברך היא לעולם לטוב ולא כן הבחירה האנושית, ועם זה הנה הא-ל-לוהית על אופן נכבד מאד יותר מן הבחירה האנושית, ולכן אמר 'כדמותנו' כמו דמותנו לא כדמותנו האמיתית".

במלוא הודו והדרו בתואר **מלך**, בבחינת: **"ומלכותו ברצון קיבלו עליהם"**.

ונראה להוסיף שזהו שרמו הקב"ה למשה רבינו באומרו: **"אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה"**. כי עניין ישיבת הקב"ה על כסא הכבוד, הוא בבחינת מלך העליון שיושב על כסא ממלכתו, וזהו: **"אחוז בכסא כבודי"** שאני יושב עליו בבחינת **מלך**, ובכך "וחזור להם תשובה" למלאכים שדווקא ישראל ראויים לקבל את התורה כדי להמליך את הקב"ה בעולם.

אפשר לפרש בזה נוסח "כתר" (במוסף לשבת וימים טובים): **"כתר יתנו לך ה' א-לוהינו מלאכים המוני מעלה עם עמך ישראל קבוצי מטה"**. הכתר שנותנים המלאכים כביכול על ראש הקב"ה, הוא בבחינת **כתר מלוכה** להמליך את הקב"ה על כל העולם. אולם היות שאין בכוחם של מלאכים להמליך את הקב"ה בבחינת **מלך** שהרי אין להם בחירה כמבואר, לכן הכתר שנותנים להקב"ה נעשה ממצוות ומעשים טובים של ישראל שיש להם בחירה לרע, ובכל זאת מקבלים עליהם עול מלכות שמיים מרצונם הטוב, ועל זה תיקנו לומר: **"כתר יתנו לך ה' א-לוהינו מלאכים המוני מעלה, עם עמך ישראל קבוצי מטה"**.

[ט]

אצבע קטנה

היא מידת "מלכות" ספירה עשירית

קעת הבה נתבונן בדבריו הנפלאים של הגה"ק בעל ה"תניא" זת"ע בפירוש הסידור שלו (דף קנב בהערה לתיקון חצות), שמבאר עניין: **"הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם"**, על-פי המשנה בספר יצירה (פ"א, מ"ג): **"עשר ספירות בלימה, מספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש"**. פירוש, עשר האצבעות מכוונות כנגד העשר ספירות: כתר, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות. ולפי זה אצבע קטנה שהיא האצבע העשירית היא כנגד מדה העשירית מידת מלכות, וזהו שאמרו חז"ל שהושיט הקב"ה אצבעו הקטנה בין המלאכים ושרפם, הכוונה שנתגלה

נמצא שלמרות שהמלאכים מקבלים עליהם עול מלכות שמיים מרצונם, אולם כיון שאין להם בחירה לבחור ברע, הרי הם כאילו מוכרחים ועומדים לקבל עליהם עול מלכותו יתברך שמו, ואי אפשר שיקבל הקב"ה תואר **מלך** על-ידיהם. אלא רק תואר **מושל** שעל זה אין מגיע שום שכר, וכמאמר החכם: **"ההכרח לא ישובח ולא יגונה"**. כי רק כאשר מקבלים מלכותו ברצון יוצדק תואר **מלך**. אבל לעומת זה בני אדם קרוצי חומר שיש להם יצר-הרע ויצר טוב, ויש להם בחירה לבחור ברע או בטוב, נמצא שכאשר הם בוחרים בטוב ומקבלים מרצונם עול מלכות שמיים, כי אז מתגלה ה' יתברך בעולם בתואר **מלך**, ואפילו כשיצטרם תקפם וצריך לכפות עליהם לקיים רצון ה', גם אז מתגלה רצונם הפנימית לקבל עול **מלכות** שמיים מרצונם.

הנה כי כן מבואר היטב מה שבחר הקב"ה לתת התורה שהיא חכמתו של הקב"ה דווקא לישראל ולא למלאכים, כי תכלית ירידת ונתינת התורה בעולם היא, שהנבראים יקבלו עליהם עול התורה ומצוותיה שהן רצונו יתברך שמו, כדי שעל-ידי זה יתגלה הקב"ה בעולם בתואר **מלך** שמולך על נבראיו מרצונם, ולכן מצינו ב"פרקי דרבי אליעזר" (פ"ג ה"ג) שדווקא התורה היא שיעצה להקב"ה שיברא את העולם כדי שיקרא בתואר **מלך**, כי כאמור זאת היא תכלית נתינת התורה לישראל.

לפי זה מבואר היטב כיצד נהפכה טענת מלאכי השרת: **"מה אנוש כי תזכרנו"**, לתשובתו הניצחת של משה רבינו: **"קנאה יש ביניכם!! יצר-הרע יש ביניכם!!"**. כלומר הואיל ותכלית נתינת התורה היא שיקבלו עול תורה ומצוות מבחירתם, כדי שעל-ידי זה יתגלה הקב"ה בתואר **מלך**, אם כן מאחר שאין לכם יצר-הרע ולא שייך אצלכם בחירה לרע, אין הקב"ה יכול להתגלות על ידכם בעולם בתואר **מלך**. נמצא שטענת המלאכים: **"מה אנוש כי תזכרנו"**, שאין ראוי לתת לו התורה כי יש לו יצר-הרע ועלול לחטוא, הנה טענה זו עצמה היא סיבה מכרעת, לתת את התורה דווקא לבני אדם קרוצי חומר שיש להם יצר-הרע ועלולים לחטוא, כי אז כשמתגברים על יצרם-הרע מרצונם הטוב ומקבלים עליהם עול מלכות שמיים, מתגלה הקב"ה בעולם

עליהם בגילוי גדול של מידת מלכותו, עד שנתבטלו ונשרפו מגודל הבהירות של אור המלכות. והנה לשונו הקדושה:

"כי לפי ריבוי הצימצומים באור הנמשך ממלכותו יתברך, ככה יתמעט האור והחיות המחיייה ומהווה את הנשמה או את המלאך מאין ליש, וככה מתמעט מידת היראה והפחד בנשמה או במלאך, ואם תיפול אימתה ופחד על איזה מלאך ביתר שאת ממעלת ובחינת מדרגתו, אז יתבטל ממציאיותו ויחזור למקורו והיה כלא היה. וזהו שאמרו רז"ל: 'הושיט הקב"ה אצבעו הקטנה ביניהם ושרפם' - אצבעו הקטנה דייקא, היא מידת מלכותו מדרגה העשירית שבי' ספירות".

אך גם לפי ביאורו עדיין נשאר ליישב, מדוע העניש הקב"ה את המלאכים בכך ששרפם באצבעו הקטנה, שהוא גילוי מידת מלכותו בריבוי יתירה, הלא הקב"ה התייעץ עימם אם לברוא את האדם, ועל כך השיבו: "מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו", למה אם כן מגיע להם עונש כבד כל כך. אומנם לפי האמור יתבאר העניין היטב, כי באמת לא הענישם הקב"ה כלל, אלא ביקש להוכיחם שתכלית הבריאה נשלמת דווקא על-ידי האדם שיש לו יצר-הרע, ולכן הושיט הקב"ה "אצבעו הקטנה" שהיא מידת מלכות כדברי בעל ה"תניא", כלומר שגילה להם הקב"ה שתכלית הבריאה היא, בשביל גילוי אצבעו הקטנה שהיא מידת המלכות שיקרא הקב"ה בתואר **מלך**, ובכך "שרפם", הכוונה בדרך מליצה, שעל-ידי טענה זו שרף הקב"ה וביטל עבודת המלאכים לעומת עבודת האדם, כי דווקא בני אדם שיש להם יצר-הרע ועלולים לחטוא, הנה על-ידם נשלמת תכלית הבריאה שיקרא הקב"ה בתואר **מלך** כשמקבלים עול מלכות שמיים מרצונם, אבל המלאכים שעושים רצון קונם בהכרח כי אין להם יצר-הרע, אין מידת מלכות יכולה להתגלות על-ידם, ואז הסכימו המלאכים שאכן ראוי לברוא את האדם, וכפי שהסכימו אחר-כך בשעת מתן תורה.

אמור מעתה יתבאר היטב, איך אנו למדים ממאמר הקב"ה: **"נעשה אדם"** מידת ענוה, שהגדול צריך להתייעץ עם הקטן ממנו כפי שנתיעץ הקב"ה

עם המלאכים, כי מכיון שהקב"ה נתייעץ עם המלאכים אם לברוא את האדם, ובנוסף על כך עוד טרח כביכול להוכיחם בהוכחה ברורה שראוי לברוא את האדם, הרי אין לך מידת ענוה גדולה יותר מכך, שהבורא ברוך הוא מבקש הסכמתם של המלאכים לברוא את האדם.

[י]

דוד המלך שמידתו מלכות הקים עולה של תשובה

ועתה בא וראה, שעל-פי יסוד האמור נזכה להבין מאמר חז"ל בגמרא (ע"ז ד:):

"אמר רבי יהושע בן לוי: לא עשו ישראל

את העגל, אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה [יכלומר גיבורים ושליטים ביצרים היו, ולא היה ראוי להתגבר יצרים עליהן, אלא גזירת מלך הייתה לשלוט בהם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני, אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכתרו ונתקבלו בתשובה" (רש"י)] **שנאמר** (דברים ה', כ"ו): **'מי ייתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים'** [יבסיני נאמר, אלמא (זאת אומרת) גיבורים ואמיצי לבב ביראתם היו" (רש"י)]. **והיינו דאמר רבי יוחנן אמר רבי שמעון בן יוחאי: לא דוד ראוי לאותו מעשה** [י"דבת שבע" (רש"י)] **ולא ישראל ראוי לאותו מעשה** [חטא העגל] - **לא דוד ראוי לאותו מעשה, דכתיב** (תהלים ק"ט, כ"א): **'וליבי חלל בקרבי, ולא ישראל ראוי לאותו מעשה, דכתיב: 'מי ייתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים'. אלא למה עשו? לומר לך [גזירת מלך הייתה ליתן פתחון פה לשבים" (רש"י)], שאם חטא יחיד אומרים לו: כלך אצל יחיד, ואם חטאו צבור אומרים להו: לכו אצל ציבור ... והיינו דרבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב (שמואל ב כ"ג, א'): **'נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הוקם עלי' - נאום דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה"**.**

וצריך להבין: א. מה ראה הקב"ה על ככה לבחור מכל הצדיקים דווקא בדוד המלך להקים עולה של תשובה? ב. מדוע הייתה גזירת המלך הקב"ה שיעשו ישראל העגל כדי להורות תשובה לרבים דווקא סמוך למתן תורה? וכמו שדרשו (שבת פ"ג): **"(כמה) עלובה (חצופה) כלה מזנה בתוך חופתה** (היינו, כמה חצופים ישראל שעוד בהיותם בסיני - המקום שבו לקחם ה' לו לעם - עשו את העגל) ... מאי קרא? 'עד שהמלך במסיבו (במסיבת חופת)

נרדי (בושמי) נתן ריחוי' [שיה"ש א', י"ב (כלומר, עם ישראל מתוודה: עוד כשי"המלך" - ה' היה בחופתו כביכול עימנו, בושמי (של ישראל) עזב את ריחו הטוב לאחרים, כלומר, לא היינו נאמנים לו)], [י"בעוד שהשכינה בסיני קילקלתי בעגלי" (רשי"י שיה"ש שם)]. אמר רב: ועדיין (למרות שהפסוק מדבר בגנותנו) חביבותא הוא גבן (עם כל זה מדבר הוא בלשון חיבה כלפינו), דכתיב: 'נתן' ולא כתב: 'הסריח'".

ויש לומר על-פי המבואר בזוה"ק (ח"ג שא"ב), כי שבעה רועים שקמו לישראל: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף דוד, הם מרכבה לשבע מידות שהקב"ה מנהיג בהם את עולמו: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות. ולכן דוד המלך שהיה מרכבה למידת מלכות זכה להיות מלך ישראל. הנה כי כן מבואר היטב מה שבחר הקב"ה דווקא בדוד המלך שיקים עולה של תשובה, כי היות שכבר נתבאר שמידת מלכותו יתברך שמו מתגלה בעולם, רק משום שיש לאדם בחירה לבחור ברע, וכשהוא מתגבר על הרע ובוחר בטוב מתברר שקיבל עליו עול מלכות שמיים מרצונו הטוב.

לכן בחר הקב"ה דווקא בדוד המלך שהוא מרכבה למידת מלכות להקים עולה של תשובה, כי על-ידי התשובה של החוטא מתגלה שיש לו בחירה לחטוא, וכשחוזר בתשובה ומקבל עליו עול מלכות שמיים מרצונו הטוב, הוא מכתיר את הקב"ה כביכול בתואר מלך, ועניין זה מתאים היטב לדוד המלך שהוא מרכבה למידת מלכות. כאשר נתבונן עוד נראה שרשי"י במתק לשונו רמז לנו על רעיון זה, באומרו: "גזירת מלך הייתה ליתן פתחון פה לשבים", כלומר משום שהקב"ה נקרא בתואר מלך, זהו הגורם שגזר הקב"ה על דוד המלך שיכשל בחטא, כדי שיורה לישראל דרכי תשובה, שעל-ידי שמקבל עליו החוטא עול מלכות שמיים מרצונו הטוב מתגלה הקב"ה בתואר מלך.

מעתה יתבאר היטב מה שסיבב הקב"ה, שיחטאו ישראל בעגל כדי להורות תשובה לרבים דווקא סמוך למתן תורה, כי כבר למדנו מה"פרקי דרבי אליעזר", שתכלית נתינת התורה לישראל היא כדי שיתגלה הקב"ה בתואר מלך, על-ידי ישראל שמקבלים עליהם עול מלכות שמיים לקיים מצוות התורה מרצונם הטוב. ולפי המבואר זהו שהשיב משה רבינו למלאכים, שאינם ראויים לקבל את

התורה כי אין להם יצר-הרע, ואם כן לא שייך אצלם להמליך את הקב"ה בבחינת מלך מרצון.

והנה מבואר במדרש (שיה"ש רבה א', ד'): "בשעה ששמעו ישראל לא יהיה לך, נעקר מלבם יצר-הרע". אומנם כדי להשלים תכלית נתינת התורה לישראל כדי שיקרא הקב"ה בתואר מלך, בהכרח שיחזור יצר-הרע למקומו כדי שתהיה להם בחירה לבחור ברע, שאם לא כן הרי הם כמלאכים שאין להם יצר-הרע, ושוב תתעורר טענת המלאכים: "תנה הודך על השמיים". לכן סיבב הקב"ה שיעשו העגל שאז נפלו ממדרגתם והיצר-הרע חזר למקומו, וכמבואר בגמרא (ע"ז ה.) שעל-ידי חטא העגל חזר מלאך המוות לשלוט בישראל, וידוע מה שאמרו חז"ל (ב"ב טז.): "הוא שטן, הוא יצר-הרע, הוא מלאך המוות".

נמצא שאחרי חטא העגל כשחזר מלאך המוות לשלוט בישראל חזר גם היצר-הרע לשלוט בהם, וכל זה כדי שתהיה להם בחירה לבחור ברע, שאז כשיקבלו עול מלכות שמיים מרצונם הטוב יתגלה הקב"ה בתואר מלך. וזהו שפירש רש"י: "גיבורים ושליטים ביצרים היו, ולא היה ראוי להתגבר יצרים עליהן, אלא גזירת מלך הייתה לשלוט בם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה". כי התכלית בזה הייתה שיתגלה הקב"ה בתואר מלך. ולפי זה מבואר גם כן מה שדרשו חז"ל על סמיכות חטא העגל למתן תורה הפסוק: "עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו", להורות שסיבת חטא העגל הוא רק כדי שיקבל הקב"ה תואר מלך מרצונם הטוב של ישראל.

[יא]

ביאור עניין תשובה מאהבה

שמהפכת זדונות לזכויות

בדרך זו יפתח לנו פתח להבין עומק דברי חז"ל, בעניין תשובה מאהבה שזדונות נעשות לו כזכויות, כמבואר בגמרא (יומא פ):

"אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות! איני (אכן)!! והאמר ריש לקיש:

גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות! לא קשיא, כאן מאהבה כאן מיראה."

ולכאורה יפלא הפלא ופלא, איך יש בכח תשובה מאהבה, להפוך זדונות כאכילת נבילות וטריפות וחילול שבת לזכויות, עד כדי כך שיחשב לו כאילו קיים מצוות. אומנם על-פי יסוד האמור יתבאר העניין היטב, כי אין ספק שלעניין גילוי מידת **מלכותו** יתברך בעולם, יש הבדל גדול בין העושה תשובה מיראה להעושה תשובה מאהבה, כי כאשר אדם עובד את ה' רק מחמת יראת העונש, הרי זה כאילו הוא עושה רצון ה' בכפייה בגלל הפחד שהקב"ה יענישו.

הן אמת שכבר למדנו מדברי הרמב"ם, שאצל איש ישראל אפילו כשעושה רצון ה' בכפייה, מתגלה הרצון הפנימי שרצונו לעבוד את ה', בבחינת: **"כופין אותו עד שיאמר רוצה אני"**, אבל ברור שכשעובד את ה' רק מיראה, יש קצת פגם למראית עין בגילוי מידת **מלכותו** יתברך, כיון שנראה כאילו הוא עובד את ה' רק בכפייה. אבל כאשר החוטא עושה תשובה מאהבת הבורא, והוא מקבל על עצמו עול מלכות שמיים מרצונו הטוב, בגלל גודל אהבתו את ה' ולא מחמת יראת העונש, הרי על ידו מתגלה הגילוי האמיתי של: **"ומלכותו ברצון קיבלו עליהם"**.

והנה כאשר נתבונן נראה שאחרי שזכה אדם לעשות תשובה מאהבה, כי אז גם החטאים והעוונות יש להם חלק נכבד בגילוי מידת **מלכותו** יתברך בעולם, שהרי על-ידי העבירות מתברר שיש לו בחירה אמיתית לבחור ברע, ומכיון שבכל זאת בחר מרצונו הטוב לחזור בתשובה מחמת אהבת ה' ולא רק מחמת יראה, הרי יש כאן גילוי גדול של: **"ומלכותו ברצון קיבלו עליהם"**, ולכן על-ידי תשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכויות, כיון שעל-ידם מתגלה הקב"ה בשלימות בתואר **מלך**, כאשר החוטא שב בתשובה מאהבה ומקבל על עצמו את הקב"ה כמלך מרצונו הטוב.

יומתק להבין בזה מאמרם (ברכות לד:): **"מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין"**. הביאור בזה, כי אצל צדיקים שלא חטאו כלל, הן אמת שגם להם יש בחירה לבחור ברע, אבל

כיון שעדיין לא חטאו בפועל, הרי עלולים לטעות שמגודל קדושתם הם כמלאכים שכבר אין להם בחירה לרע, ונמצא שאין מידת **מלכותו** יתברך מתגלה כל כך על-ידם. אבל אצל בעלי תשובה שעברו תחילה עבירות ואחר-כך עשו תשובה מרצונם הטוב, הרי מתגלה בפועל שיש להם בחירה לבחור ברע, והואיל שאחר-כך בחרו לקבל על עצמם עול מלכות שמיים מרצונם הטוב, נמצא שעל-ידם מתגלה יותר הבחינה של: **"ומלכותו ברצון קיבלו עליהם"**, ולכן **"מקום שבעלי תשובה עומדין"**, בגילוי מידת מלכות בעולם, **"צדיקים גמורים אינם עומדין"**. אולם למעשה מכיון שכבר אמר החכם מכל אדם (קהלת ז', כ'): **"כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"**, הרי מבואר שגם לצדיק יש בחירה לפי בחינתו, אם כן בודאי שלפי גודל קדושתו מתגלה על ידו הגילוי האמיתי של: **"ומלכותו ברצון קיבלו עליהם"**.

[יב]

"איני יודע באיזה מהם חפץ" -

במעשה הרשעים או במעשה הצדיקים?

דבר זה פותח לנו פתח בהבנת מאמר חז"ל במדרש (ב"ר ב', ה'): **"והארץ היתה תוהו ובוהו" - אלו מעשיהן של רשעים, ויאמר א-לוהים יהי אור' - אלו מעשיהן של צדיקים, אבל איני יודע באיזה מהם חפץ, אם במעשה אלו ואם במעשה אלו, כיון דכתיב: 'וירא א-לוהים את האור כי טוב', הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים"**. ותמהו המפרשים, איך יעלה על הדעת שהקב"ה חפץ במעשיהם של רשעים ולא של צדיקים? עד שהכתוב צריך להכריע: **"וירא א-לוהים את האור כי טוב"**, הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים!"

אומנם לפי הנזכר מבואר היטב עומק מאמר חז"ל, שהרי לולא מעשה הרשעים החוטאים מחמת פיתוי היצר הרע, לא היה מתגלה כל כך מלכותו יתברך שמו על-ידי עבודת הצדיקים, כי מאין נדע שיש לצדיקים בחירה לעבור על רצון ה', ואם אין להם בחירה והם כמלאכים העושים רצון ה' בהכרח,

שוב אין מתגלה על ידם מידת מלכות שהיא רק ברצון.

נמצא שרק מחמת שיש רשעים בעולם ההולכים אחר עצת יצרם, מתגלה שיש לאדם בחירה לעבור או לקיים רצון ה', וממילא דווקא על-ידי מעשה הרשעים, מתגדל מעשה הצדיקים שהם ממליכים אותו כביכול על-ידי רצונם הטוב. וזהו שאמר שלמה המלך ע"ה (קהלת ב', י"ג): **"וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך"**. והיינו כי על-ידי הרשע מתגלה שיש בחירה בעולם, וממילא על-ידי זה מתעלה מעשה הצדיק כיתרון האור המתגלה על-ידי החושך.

וזהו ביאור המדרש: **"איני יודע באיזה מהם חפץ"**, כי יתכן שהקב"ה חפץ במעשה הרשעים כדי להראות שיש בחירה בעולם, ועל-ידי זה מתגלה גודל מעשיהן של צדיקים שממליכים את הקב"ה ברצון ולא בהכרח. ועל זה דרשו חז"ל: **"יורא א-לוהים את האור כי טוב"**, **הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים"**. כי גם על-ידי הצדיק מתגלה שיש בחירה בעולם, וכמאמר החכם מכל אדם (שם ז', כ'): **"כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"**, נמצא שמהצדיקים עצמם מתגלה שיש להם בחירה, ואין צורך למעשה הרשעים להוכיח שיש בחירה לבני אדם, באופן שהצדיק מסוגל בכוחות עצמו לגלות מידת מלכותו יתברך בעולם על-ידי שעובד את ה' מרצונו הטוב.

[יג]

גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד

על-פי האמור יפתחו לנו שערי אורה, להבין מאמר חז"ל (יומא פו.): **"גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד"**, שנאמר (הושע י"ד, ב') **שובה ישראל עד ה' א-לוהיך"**. כי ידוע מאמרם (ברכות נח.): **"מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע"**. ולכן כמו שמצינו אצל מלך בשר ודם, שהישיבה על כסא מלכותו היא אות ומופת שמלכותו ניצבת וקיימת, ככתוב אצל מלך ישראל (דברים י"ז, י"ח): **"והיה כשבתו על כסא ממלכתו"**. וכן מצינו (אסתר א', ב'): **"בימים ההם כשבת**

המלך אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבריה", ופירש רש"י: **"כשנתקיים המלכות בידו"**. כן כשישראל ממליכים את הקב"ה על-ידי שמקבלים מלכותו ברצון, אזי הקב"ה מלך העולם יושב כביכול על **כסא הכבוד** שהוא כסא מלכותו.

לא בכדי תיקנו מתקני התפילה (שחרית לשבת וי"ט): **"המלך היושב על כסא רם ונשא"**. וכתב במטה אפרים (סי' תקפ"ד, סעי' ט"ו) כי בראש השנה שנצטוינו להמליך בו את הקב"ה: **"נוהגין לחלק התפילה מאדון עולם עד המלך יושב מתפלל אחד, ומשם והלאה מתחיל שליח ציבור אחר המלך בקול רם"**. והוסיף האלף המגן (שם): **"והוא כדי להראות לכל שאנו ממליכים עלינו את הקב"ה ומקבלין עלינו מחדש עול מלכותו יתברך"**. הרי לפנינו כי מגיננו המלכות הוא הישיבה על כסא המלכות. וזהו שראה יחזקאל הנביא במראה המרכבה (יחזקאל א', כ'): **"ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה"**.

נמצא לפי זה, שכאשר ישראל חוטאים שעצם החטא הוא מרידה במלכות שמיים, אזי מגיע הפגם חס ושלוש עד לכסא הכבוד, שאין הקב"ה מלך העליון יושב כביכול על כסא ממלכתו כראוי. אולם כאשר הם עושים תשובה שלימה ומקבלים עליהם עול מלכות שמיים מרצונם, הנה שוב יושב מלך העליון על כסא ממלכתו כראוי. וזהו שאמרו חז"ל: **"גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד"**. כי התשובה יש לה נגיעה עד לכסא הכבוד, כי כאשר איש ישראל עושה תשובה ומקבל עליו עול מלכות שמיים שלימה מרצונו, הרי גורם בזה שהקב"ה יושב כביכול על כסא ממלכתו כראוי.

[יד]

"שישראל ... ותוקעין לפני הקב"ה,

עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים"

על-פי האמור יאיר לנו להבין עניין מה שיושב הקב"ה לפעמים על כסא דין ולפעמים על כסא רחמים, וכמבואר במדרש (ויק"ר כ"ט, ג):

"יהודה ברבי נחמן פתח (תהלים מ"ז, ו') 'עלה א-לוהים בתרועה ה' בקול שופר', בשעה שהקב"ה

יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה, מאי טעם? 'עלה א-לוהים בתרועה'! ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, דכתיב: 'ה' בקול שופר', ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם, והופך עליהם מידת-הדין לרחמים".

לפי האמור העניין בזה כך הוא, כאשר ישראל מקבלים עול מלכות שמיים מרצונם הטוב, ועל-ידי זה מתגלה הקב"ה בעולם בבחינת מלך, כי אז יושב הקב"ה על כסא כבודו שהוא כסא ממלכתו ישיבה שלימה, ולכן יושב הקב"ה על כסא רחמים להמשיך רחמים על ישראל, כיון שהם הושיבו אותו כביכול על כסא ממלכתו על-ידי שקיבלו עול מלכות שמיים מרצונם הטוב.

אבל כאשר ישראל חוטאים חס ושלום ואינם מקבלים עליהם עול מלכות שמיים, הנה יש בזה פגם בממלכתו של הקב"ה בעולם, וכתוצאה מכך יושב הקב"ה כביכול על כסא דין, כדי להעניש את ישראל ולכפות עליהם לקבל עול מלכותו, כי אז כפי שלמדנו מדברי הרמב"ם בביאור הדין: "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני", גם על-ידי הכפייה מתגלה רצונם הפנימית של ישראל להמליך את הקב"ה, בבחינת: "בחימה שפוכה אמלוך עליכם". וכאשר ישראל עושים תשובה ומקבלים עליהם שוב עול מלכות שמיים מרצונם הטוב, שוב אין צריך להענישם ולכפות עליהם לקבל עול מלכות שמיים, ואז עומד הקב"ה מכסא דין ויושב על כסא רחמים.

והנה תכלית תקיעת השופר היא להמליך את הקב"ה בעולם, כמאמרם ז"ל (ר"ה טז): "אמרו לפני בראש השנה מלכויות זיכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זיכרונות כדי שיעלה זיכרונו לפני לטובה, ובמה בשופר". עניין זה מבואר ביתר שאת בדברי רבינו סעדיה גאון, שכתב עשר עניינים על תקיעת שופר בראש השנה, ובעניין הראשון כתב:

"העניין הראשון, מפני שהיום תחילת הבריאה שבו ברא הקב"ה העולם ומלך עליו, וכן עושים המלכים בתחילת מלכותם, שתוקעין לפניהם בחצוצרות ובקרנות להודיע ולהשמיע בכל

מקום תחילת מלכותו, וכן אנו ממליכין עלינו את הבורא יתברך ביום זה, וכן אמר דוד (תהלים צ"ח, ו): 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'".

אמור מעתה יתבאר היטב מאמר המדרש: "בשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים", כי אחרי שישראל מקבלים עליהם עול מלכות שמיים מרצונם, וממליכים את הקב"ה על כל העולם בתקיעת השופר, אז עומד הקב"ה מכסא דין ויושב על כסא רחמים, כי שוב אינו צריך לשבת על כסא ממלכתו במידת-הדין, לכפות על ישראל לקבל עליהם עול מלכותו ברצון, אלא הוא יושב על כסא ממלכתו ברחמים, לרחם עליהם ולהשפיע להם מכל טוב אחרי שהמליכו אותו בעולם מרצונם.

[טו]

"שתמליכוני עליכם ... ובמה? בשופר"

עתה נבין היטב איך אנו ממליכים אותו כביכול יתברך שמו על-ידי השופר. תכלית השופר היא לעורר את ישראל בתשובה, וכמו שכתב הרמב"ם (בהל' תשובה פ"ג, ה"ד): "אף-על-פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו, כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם". והנה עצם הדבר שאנו בני אדם צריכים לשופר לעורר אותנו לתשובה, מזה מתגלה שאנו בעלי בחירה לטוב או לרע חס ושלום, וממילא כשאנו בוחרים בטוב, מתגלה על-ידי זה מידת מלכותו יתברך שמו בעולם מרצון ולא בכפייה.

אמור מעתה יתבאר היטב עומק הבקשה שמבקש הקב"ה מאתנו: "אמרו לפני בר"ה מלכויות זיכרונות ושופרות - מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זיכרונות כדי שיבוא לפני זיכרונו לטובה, ובמה? בשופר!" - על-ידי השופר שמעורר אותנו לתשובה, אנו ממליכים אותו יתברך שמו מרצון, ועל-ידי זה עולה זיכרונו לטובה, כי מכל הבריאה כולה רק אנו בני אדם כלל ישראל יכולים להמליך את הקב"ה ברצון. וזהו גם כן הטעם שהשטן מתערבב על-ידי השופר, כי על-ידי השופר מתגלה

שישראל הם בעלי בחירה, וממילא על-ידי תשובה
מאהבה גם העוונות הופכים להיות חלק בגילוי
מלכותו יתברך שמו בעולם מרצון.

יהי רצון שנזכה להמליך את הקב"ה בעולם
על-ידי שנקבל עלינו מלכותו יתברך שמו ברצון, ואז
יתגלה כבוד מלכות שמיים בביאת משיח צדקנו
במהרה בימינו אמן.